

Η έννοια της «αισθήσεως» στον άγ. Μακάριο τον Αιγύπτιο

Ορθοδοξία / Πατερική Θεολογία

Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=87855>]

Αΐσθησις

Ο Μακάριος δίνει μεγάλη σημασία στην πρώτη βαθμίδα της τελείωσης γιατί αποτελεί το πιο αποφασιστικό στάδιο του πνευματικού βίου. Θεωρείται ως η “στενή και τεθλιμμένη οδός”, [14] που για να τη διαβεί ο άνθρωπος διαφυλάσσοντας την ακεραιότητά του, απαιτείται μόχθος, κόπος και αγώνας. Κανένας δεν μπορεί να μετέχει στο αγαθό ή να εισέλθει στην αληθινή ζωή “άκαμάτως”. [15] Απαιτείται η «έργασία» του ανθρώπου. Η «έργασία» δεν είναι μία ιδέα γενική και αφηρημένη αλλά πράξη ειδική και συγκεκριμένη, από τη στιγμή που ο Μακάριος την ορίζει: «Τί δέ ἐστίν ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου; Τὸ ἀποτάξασθαι, τὸ ἐξελεῖν ἐκ τοῦ κόσμου, τὸ ὑπομένειν ἐν τῇ εὐχῇ, τὸ ἀγρυπνεῖν, τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς. Τοῦτο ἴδιον ὑπομένειν αὐτοῦ ἐστίν». [16]

Κατά τη διεξαγωγή του εσωτερικού πολέμου, δηλαδή της πάλης του ανθρώπου με τους πονηρούς λογισμούς, κάτι που στην ασκητική γραμματεία ονομάζεται και μαρτύριο της συνείδησης, η δύναμη της αυτεξούσιας προαίρεσης περιορίζεται

αποκλειστικά στη διάθεση για αντίσταση: «Τὸ γὰρ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμει αὐτεξούσιον ἐπὶ τῷ ἀντιστῆναι τῷ διαβόλῳ κεῖται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ δύνασθαι ἔχειν παντελῶς τὸ κράτος κατὰ τῶν παθῶν».[17] Η καλλιέργεια του πλούτου της καρδιάς με κόπο, μόχθο και αγώνα εξαρτάται από την ανθρώπινη αυτοδιάθεση και επιλογή, εφόσον ξεκαθαρίζεται ότι «*χρὴ οὖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ προαιρέσεως γεωργῆσαι τὴν γῆν τῆς καρδιάς αὐτοῦ καὶ πονῆσαι. Ζητεῖ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν πόνον, καὶ κάματον καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου*».[18] Συνεπώς, το «*σόν*» συνίσταται στην αντίκρουση της ενάντιας δύναμης: «*τὸ ἀντιπαλαῖσαι, τὸ ἀντιμαχεσθῆναι, δεῖραι, δαρῆναι σόν ἐστίν*».[19] Ο αγώνας μεταξύ ανθρώπινου νου και πονηρού λογισμοῦ παραμένει πάντοτε ισόρροπος και ισοδύναμος. «*ἡ γὰρ πάλη, καὶ ὁ ἀγὼν ἐπὶ τῇ ἰσοδυναμίᾳ κεῖται*».[20] Η καθολική κατάργηση των νοσηρῶν λογισμῶν επιτυγχάνεται αποκλειστικά και μόνο με την επέμβαση της θείας δύναμης.

Πηγή: www.flickr.com

Γι' αυτό και η πιο ενδεδειγμένη διαγωγή απέναντι στις δοκιμασίες και στους πειρασμούς είναι αυτή που εκφράζεται με την έννοια της «βίας». Πρόκειται για την εσωτερική πίεση που ασκεί ο άνθρωπος στην αυτεξούσια προαίρεσή του, ώστε να ανταποκριθεί στο θείο προορισμό του. Το υπόβαθρο της διδασκαλίας είναι ευαγγελικό, βασισμένο στα λόγια του Κυρίου: «*Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν*»

[21] Ο λόγος του Θεού είναι επιτακτικός πως πρέπει να γίνουμε «βιασταί» και πως η πορεία μας είναι «τεθλιμμένη».[22]

Ο άγιος Μακάριος προτείνει τη «βίαση» επιδίωξη του αγαθού, ακόμη και όταν η καρδιά αντιστέκεται.[23] Πρόκειται γι' αυτό που ονομάζει πρωταρχική αναζήτηση του Θεού «έν πόνω καρδίας».[24] Εφόδιο στον πνευματικό αγώνα αναγνωρίζεται η «προσκαρτέρησις τῆς εὐχῆς», καθώς θεωρείται ως η κατεξοχήν αρετή που συνάπτει τον άνθρωπο με το Θεό καθαγιάζοντας ολόκληρη την υπαρξιακή του υπόσταση.[25] Γι' αυτό και στα μακαριανά συγγράμματα απαντάται η προσταγή «βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐχὴν, μὴ ἔχοντα εὐχὴν πνευματικὴν».[26] Η αξία της προσευχῆς είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Ο Μακάριος προτείνει δύο τρόπους προσευχῆς: την επίκληση του θείου ελέους και την παράκληση της θείας αρωγῆς. Συμβουλεύει λοιπόν την αδελφική κοινότητα: «Οὐκ ἔστι χρεία βαττολογεῖν, ἀλλ' ἐκτείνειν τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν· κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας ἐλέησον· ἐὰν δὲ ἐπίκειται πόλεμος· κύριε, βοήθει».[27] Το απόφθεγμα της μακαριανῆς θεολογίας, βασισμένο στην Κ. Διαθήκη,[28] επιβεβαιώνει την αναζήτηση των σπερματικῶν καταβολῶν της μονολόγιστης ευχῆς στην ασκητική γραμματεία του Δ' αιώνα.

Ο αυτοπεριορισμός στην ανθρώπινη φύση και δύναμη αποκλείεται. Η υπέρβαση των πονηρῶν σκανδάλων επιτυγχάνεται «ἐκ τῆς ἀηττήτου δυνάμεως».[29] Τα όρια της ανθρώπινης ψυχικῆς δυνάμης είναι σαφή, εφόσον, κατά μια αναντίρρητη νομοτελειακή τάξη, «τὸ μὲν γὰρ ἀντιλέγειν τῇ ἁμαρτία δύναται ἢ ψυχή, ἄνευ δὲ Θεοῦ νικῆσαι ἢ ἐκριζῶσαι τὸ κακὸν οὐ δύναται».[30] Κεντρικός άξονας της πνευματικῆς του διδασκαλίας παραμένει πάντοτε η αξιωματική αρχή της συνεργίας. Γι' αυτό και όταν, μετά τη λήξη των δαιμονικῶν επιθέσεων, τα άνθη των κόπων αναδύονται, ο άνθρωπος οφείλει να τα αναγνωρίζει ως καρπούς της αγιοπνευματικῆς δωρεάς.[31] Ιδιαίτερα η αίσθηση της ειρήνης και της αγάπης είναι για τον προσευχόμενο απόδειξη ότι ενεργεί στην ψυχή του το Άγιο Πνεύμα. Στην κατάσταση αυτή οι λογισμοί διακρίνουν την αγαθή φύση των πραγμάτων και ο έσω άνθρωπος έχει «αἴσθησιν». Συνεπώς, στη μακαριανή θεολογία ο όρος «αἴσθησις» δηλώνει τη δυνατότητα του ανθρώπου να συνειδητοποιεί, να διακρίνει και να βιώνει την ειρήνη και την αγάπη, την πνευματικὴ του αλλοίωση και την παρουσία του Αγίου Πνεύματος.

[Συνεχίζεται]

[14] Κατὰ Ματθαῖον 7, 13-15.

[15] Ὅμιλῳ Πνευματικῶν ΚΖ', PG 34, 708 C και H. Dörries, ό.π., 27,20 σ. 229: "οὐδεὶς αὐτοῖς δώσει ταύτην ἄνευ καμάτου καὶ ἀγῶνος, ἐπειδὴ στενὴ ἔστι καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός. Δι' αὐτῆς τῆς τραχείας ὁδοῦ καὶ διοδεῦσαι χρῆ, καὶ ὑπομεῖναι,

καὶ θλιβῆναι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν”.

[16] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΚΣΤ΄, PG 34, 688 D και H. Dörries, ό.π., 26,20 σ. 214.

[17] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΚΕ΄ PG 34, 668 B και H. Dörries, ό.π., 25,1 σ. 200.

[18] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΚΣΤ΄, PG 34,681 A και H. Dörries, ό.π., 26,10 σ. 209.

[19] Ὁμιλία Πνευματικαὶ Γ΄, PG 34,469 C και H. Dörries, ό.π., 3,4 σ. 23.

[20] Ὁμιλία Πνευματικαὶ Γ΄, PG 34,472 C και H. Dörries, ό.π., 3,6 σ. 25.

[21] Ματθ. 11, 12.

[22] Ματθ. 7, 13-15.

[23] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΙΘ΄, PG 34, 644 D και H. Dörries, ό.π., 19,3 σ. 184:
«χρὴ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀγαθὸ καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, προσδοκῶντα
διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτω τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν
ἀγάπην, μὴ ἔχοντα ἀγάπην».

[24] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΙΗ΄, PG 34, 637 D και H. Dörries, ό.π., 18,4 σ. 179.

[25] Ὁμιλία Πνευματικαὶ Μ΄, PG 34, 764 B και H. Dörries, ό.π., 40,2 σ. 276:
«κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς, καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ
προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ... Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν
ἀναγκάζων εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης
ἐκκαίεται πρὸς Θεόν, καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος
ὑποδέχεται».

[26] Ὁμιλία Πνευματικαὶ ΙΘ΄, PG 34, 645 A και H. Dörries, ό.π., 19,3 σ. 184.

[27] Ἀποφθέγματα, PG 34, 249 A.

[28] Ματθ. 6, 7.

[29] Ὁμιλία Πνευματικὰ ΚΕ', PG 34, 668 AB και H. Dörries, ό.π., 25,1 σσ. 199-200.

[30] Ὁμιλία Πνευματικὰ ΚΗ', PG 34, 709 B και H. Dörries, ό.π., 27,22 σ. 230.

[31] Ἐπιστολή Μεγάλη καὶ πάνυ ὠφέλιμος, PG 34, 437 A: «δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑφίστασθαι, τὰ δὲ ἄνθη τῶν πόνων καὶ τοὺς καρπούς, τοῦ πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργείας».

<http://bitly.com/1BWat32>